

Салюк Ірина Олегівна, здобувач наукового ступеня доктора філософії кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Чижов Денис Анатолійович, доцент кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЗАГАЛЬНОПРАВОВИЙ ДИСКУРС

Сучасні геополітичні реалії, в яких перебуває Україна, викликають чималий інтерес до питання гарантування прав і свобод людини і громадянина. Перш за все, це пов'язано з відсутністю подальшої можливості нормального функціонування та співіснування держави та суспільства. Як відомо, саме права та свободи виступають тими засобами регулювання, що обмежують публічну владу держави, спрямовуючи її на дотримання демократично-правового режиму.

Стаття 3 Конституції України покладає обов'язок створення необхідних та достатніх умов для забезпечення прав людини і громадянина саме на державу. Більше того, законодавець акцентує, що права і свободи людини є тим явищем, яке визначає напрям діяльності держави, її функціональну спрямованість і саме держава є відповідальною за реалізацію та утвердження прав людини [1].

Таким чином, запровадження воєнного стану на території України жодним чином не може звільнити державу від виконання покладеного на неї обов'язку щодо забезпечення прав людини і громадянина.

Так, відповідно до положень Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації, було постановлено ввести в Україні воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб [2].

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»: «Воєнний стан - це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози

небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [3].

Таким чином, введення воєнного стану на території нашої держави слугує легітимною підставою для обмеження прав і свобод людини та громадянина, що в свою чергу можна охарактеризувати як звуження змісту та обсягу наявних прав і свобод. Як відомо, загальною нормою, що викладена у частині 1 статті 64 Основного Закону України, врегульовано, що права людини не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України [1]. Невідчужуваність та непорушність прав людини витікає з самої природи інституту прав та свобод, який покликаний розкрити можливості задоволення основоположних потреб людини як найвищої соціальної цінності.

Вищезазначена теза знаходить свій подальший розвиток у частині 2 статті 64 Конституції України, де встановлено механізм запровадження обмежень прав та свобод людини і громадянина, що полягає у можливості введення обмежень виключно протягом певного часу і лише в тих межах, які не вплинуть на сутнісний зміст прав і свобод, тих фундаментальних прав, що не підлягають обмеженню за жодних обставин: «в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть установлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції» [6]. Цікавим є той факт, Венеціанська комісія у своєму висновку наголосила, що «каталог прав, які не можуть бути обмежені в умовах воєнного чи надзвичайного стану в Україні є надто широким» [4].

Для більш ґрунтовного дослідження питання обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина в умовах воєнного стану пропонуємо детальніше дослідити положення Закону України «Про правовий режим воєнного стану», метою якого є «гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб» [3].

Важливо звернути увагу, що пунктом 5 частини 1 статті 6 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» врегульовано, що в указі Президента України про введення воєнного стану, який, власне, і слугує правовою підставою його запровадження, зазначається вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень, а також тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [3].

За таких обставин, постає важливе питання «Звідки ж береться розуміння того, які саме права та свободи необхідно обмежити?». Можливо, ключ відповіді криється в міжнародних стандартах у сфері прав людини. Так, Конвенція про захист прав та основоположних свобод, а саме стаття 15 закріпила, що «під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує

життю нації, держава може відступати від зобов'язань, взятих вказаною Конвенцією в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом» [5]. Проте, в зазначеному контексті важливо дотримуватися саме процедурного аспекту, який розкривається в тому, що країна зобов'язана в повному обсязі проінформувати Генерального секретаря Ради Європи щодо введених обмежень та їх причини, а також повідомити про час їх запровадження.

В свою чергу, положення Загальної декларації прав людини, без конкретизації виду прав та обсягу можливих обмежень, закріплюють, що «при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві» (стаття 29) [6].

Неабияку роль в цьому питанні відіграють положення Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, де стаття 4 визначає, що «під час надзвичайного становища в державі, допускається відступ від зобов'язань в мірі, в якій це диктується гостротою становища, при умові, що такі заходи не є несумісними з їх іншими зобов'язаннями за міжнародним правом і не тягнуть за собою дискримінації виключно на основі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи соціального походження» [7].

Таким чином, хочу зазначити, що сам по собі воєнний стан націлений на відновлення та належне функціонування необхідних і достатніх умов для реалізації людиною гарантованих державою прав і свобод. Саме права людини й визначають можливості держави щодо запровадження воєнного стану, а також правових засобів, які підлягатимуть використанню. Більше того, на законодавчому рівні чітко закріплена неможливість обмеження ряду фундаментальних прав та свобод, а ті обмеження, що можуть вводитися державою повинні забезпечити баланс індивідуальних та публічних інтересів й гарантувати збереження сутнісного змісту і правової природи обмежених прав і свобод.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 29 вересня 2022 р. № 389-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
4. Opinion on the constitution of Ukraine adopted by the Commission at its 30th Plenary Meeting in Venice, on 7-8 March 1997 No CDL-INF (97) 2.

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
6. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
7. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

*Сєдова Ольга Олександрівна,
помічник судді Господарського
суду міста Києва*

«ЦИФРОВА РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ВПЛИВУ НАУКИ»

В сучасному розвитку науки особливе місце займає розвиток цифрових технологій, які є механізмом та способом реалізації людиною її прав на свободу думки, слова, поглядів та переконань.

Розвиток технологій дав змогу людині вільно висловлюватися на актуальні суспільству теми, впливати та формувати суспільну думку, яка в подальшому може переростати в суспільні процеси, як в негативному так і в позитивному сенсі.

Одним із способів вираження людиною власної думки та переконання є поширення інформації за допомогою цифрових технологій в мережі Інтернет (соціальні мережі).

При використанні цифрових технологій в процесі реалізації людиною права вільно збирати, використовувати і поширювати інформацію необхідно пам'ятати про інформаційну та цифрову культуру.

Загалом інформаційну культуру можна охарактеризувати як основу загальнолюдської культури, оскільки вона регулює будь які інформаційні взаємодії. [4, с. 128]

Головко О.М. наголошує, що поняття «цифрова культура» є вужчим та дотичним з поняттям «електронна культура», яка передбачає стимулювання та мотивування поширення здобутків у сфері культури за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Дотримання цифрової та інформаційної культури одночасно може забезпечити адаптацію інших суб'єктів інформаційної діяльності до встановлених норм (правил поведінки) даної сфери, що дасть змогу мінімізувати можливість порушення прав особистісного характеру.

Підвищення рівня таких понять як «цифрова культура» та «інформаційна культура», судячи з національного законодавства, має створити умови для забезпечення інформаційної безпеки людини [1, с. 38].

Ця думка також підтверджується багатьма вченими, зокрема Дзьобань О.П. наголошує, що рівень інформаційної культури суб'єкта прямо